

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

”Conceptual Metaphor in Shakespeare's Tragedies, Comedies and Tragicomedies as a Means Towards Better Understanding of the Plays, Characters, the Author and the Renaissance Period” („Појмовна метафора у Шекспировим трагедијама, комедијама и трагикомедијама као средство за разумевање драма, драмских ликова, аутора и ренесансне епохе“) мср Мирке Ћировић

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовано Комисију:

Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници од 1. фебруара 2021. године.

2. Састав Комисије:

Ментор: др Милица Спремић Кончар, ванредни професор, Филолошки факултет – Београд
Ужа научна област: Англистика
Датум избора у звање: 2019.

др Катарина Расулић, ванредни професор, Филолошки факултет – Београд
Ужа научна област: Англистика
Датум избора у звање: 2017.

др Милена Каличанин, ванредни професор, Филозофски факултет - Ниш
Ужа научна област: Англистика
Датум избора у звање: 2019.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Мирка (Светозар) Ћировић
Датум и место рођења	3. 5. 1988, Ваљево, Србија
Наслов магистарске тезе	Трагичне грешке Хамлета, Отела, Макбета и краља Лира – несвесно као извор конфликта
Датум и место одбране маг. тезе	2012, Филолошки факултет, Београд
Научна област из које је стечено академско звање магистра наука	Енглеска књижевност

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

”Conceptual Metaphor in Shakespeare's Tragedies, Comedies and Tragicomedies as a Means Towards Better Understanding of the Plays, Characters, the Author and the Renaissance Period” („Појмовна метафора у Шекспировим трагедијама, комедијама и трагикомедијама као средство за разумевање драма, драмских ликова, аутора и ренесансне епохе“)

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мср Мирке Ћировић написана је на енглеском језику. Састоји се од 250 компјутерски штампаних страница, а подељена је на пет основних поглавља и већи број потпоглавља: 1. Introduction (стр. 1–15), 2. Conceptual Metaphor Analysis Approach to Shakespeare's Tragedies (16–126), у оквиру којег су потпоглавља 2.1. Conceptual Metaphor Analysis in *Hamlet* (16-44), 2.2. Conceptual Metaphor Analysis in *Macbeth* (45-70), 2.3. Conceptual Metaphor Analysis in *Othello* (71-100), 2.4. Conceptual Metaphor Analysis in *King Lear* (101-126). 3. Conceptual Metaphor Analysis Approach to Shakespeare's Comedies (127–188), у оквиру којег су потпоглавља 3.1. Conceptual Metaphor Analysis in *The Merry Wives of Windsor* (127-142), 3.2. Conceptual Metaphor Analysis in *A Midsummer Night's Dream* (143-165), 3.3. Conceptual Metaphor Analysis in *As You Like It* (166-188). 4. Conceptual Metaphor Analysis Approach to Shakespeare's Tragicomedies (189-220); у оквиру којег су потпоглавља 4.1. Conceptual Metaphor Analysis in *The Tempest* (189-203), 4.2. Conceptual Metaphor Analysis in *The Winter's Tale* (204-220). 5. Conclusion (221-246), Bibliography (247-250). Списак литературе садржи 103 библиографске јединице.

Кандидаткиња Мирка Ћировић је у докторској дисертацији ”Conceptual Metaphor in Shakespeare's Tragedies, Comedies and Tragicomedies as a Means Towards Better Understanding of the Plays, Characters, the Author and the Renaissance Period” („Појмовна метафора у Шекспировим трагедијама, комедијама и трагикомедијама као средство за разумевање драма, драмских ликова, аутора и ренесансне епохе“) себи поставила циљ да анализира одабране Шекспирове драме користећи теорију појмовне метафоре. Полазећи од става Романа Јакобсона да су анахронизми када лингвиста занемарује поетску функцију језика једнако као и када проучавалац књижевног текста заборавља на његова лингвистичка својства, односно да је веза између језика и књижевности нераскидива и да ју је немогуће запоставити у било каквој анализи (Carter and Simpson 1995), кандидаткиња Мирка Ћировић подсећа да је појмовна метафора нит која повезује језик, мишљење и разумевање натчулног. Она наводи да традиционално мишљење прихвата метафору као средство којим се служе песници и писци како би својим делима дали димензију поетског и несвакидашњег, односно да традиционално мишљење метафору везује искључиво за њену менифестацију у језику, да би се потом усредредила на нова виђења метафоре, која показују управо супротно, да метафора не постоји само у књижевним текстовима, већ да је свеприсутна у људском животима и да чини основу из које произилазе разумевање, језик и делање. У теоријском смислу, докторска дисертација кандидаткиње Мирке Ћировић превасходно се темељи на студији *Metaphors We Live By* Џорџа Лејкофа и Марка Џонсона, која има суштински значај за разумевање природе и улоге метафоре и која је покренула прочитаоце књижевности да истражују употребу метафоре у делима појединачних песника и писаца, како би се учили одређени шаблони у представљању апстрактног,

поимања и мисли. Проучаваоци књижевности су последњих година показали да утицај теорије појмовне метафоре постаје све већи, и појмовну метафору све више третирају као показатељ пишевог погледа на свет. Важни теоријски темељи ове дисертације јесу и рад "Metaphor in Literature" Елене Семино и Џерарда Стина, који заступа став да се до истинског разумевања књижевног дела може доћи заснивањем анализе на појмовној метафори, корпусној и психолингвистичкој методи, потом студија Каролине Сперџон *Shakespeare's Imagery and What It Tells Us*, која заговара идеју да сличности између изворних и циљних домена садрже у себи тајну читавог универзума, као и други радови Џорџа Лејкофа и Марка Џонсона, потом радови Марка Гарнера, Золтана Ковечеша и других. Заступајући став да истинско разумевање значења Шекспирових драма није могуће постићи само анализом синтаксе, структуре заплета и драмских особина текста јер такав поступак превиђа филозофску и психолошку дубину његових драма, кандидаткиња Мирка Ћировић сматра да је истинско разумевање стихова, драма у целисти, ликова и делања на које се одлучују у тесној вези са појмовном метафором и учесталошћу њене употребе у изградњи метафоричких језичких израза. Поред овога, појмовна метафора и метафорички језички изрази који настају на њеним основама указују на ренесансну слику света, али и на погледе на свет самог Шекспира, чија је биографија недовољно позната, па се анализа појмовних метафора у његовим најзначајнијим стиховима из девет одабраних трагедија, комедија и трагикомедија– *Хамлета*, *Макбета*, *Отела*, *Краља Лира*, *Веселих жена виндзорских*, *Сна летње ноћи*, *Како вам драго*, *Буре* и *Зимске бајке*– намеће као најбољи начин да се истражи стваралачка свест и личност аутора. Главна претпоставка на којој почива ова докторска дисертација јесте да је језик средство саопштавања мисли, осећања и ставова, док метафора представља примарни начин промишљања и разумевања апстрактних аспеката људског искуства.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Прво поглавље, "Introduction", посвећено је теоријском приказивању појмовних метафора, уз ослањање на радове Џорџа Лејкофа, Марка Џонсона, Марка Гарнера, Золтана Ковечеша и других. Радови поменутих аутора одбацили су неке од позиција традиционалне теорије о метафори и новим увидима и променом у перцепцији дали су појмовној метафори огроман значај на нивоу мисли, разумевања и, на крају, изражавања. Пре свега, у овом делу рада истиче се значај универзалних принципа појмовне метафоре о којима традиционална теорија није говорила, а који омогућава зеједничко разумевање метафоричких израза у којима Шекспир говори о бројним значајним питањима као што су живот и смрт, врлине и мане, осећања и страсти, друштвене институције, моралност и религиозност. Такође, у уводном делу рада описан је и појам пресликавања (*mapping*) који потврђује идеју о постојању изворног и циљног домена. То значи да искуство које човек стиче у физичком свету конкретних и појединачних ствари служи као сасвим природна основа за разумевање сложенијих, апстрактних појмова. Процес пресликавања врши се у правцу од конкретног према апстрактном, са идејом да код два поменута појма постоји читав низ аспеката који одговарају једни другима. На те аспекте који се могу повезивати између себе ослањају се песници и писци када путем метафоричких лингвистичких израза покушају да саопште неку општу истину кроз своју појединачну призму (KOVECSES, 2010: 30). У првом поглављу изложена је и организација рада и постављене су хипотезе истраживања.

X1: Метафорички језички изрази преузети из Шекспирових драма представљају изузетно богат корпус за анализу на основу које се може доћи до бољег разумевања појединачних стихова, драма у целости и ликова. X2: Метафорички језички изрази и појмовне метафоре на којима се заснивају указују на то како су људи у ренесанси, а и сам Шекспир, разумели и објашњавали апстрактне појмове као што су живот, смрт и загробни свет. X3: Метафорички језички изрази и појмовне метафоре на којима се заснивају помоћи ће нам да схватимо како су људи у ренесанси, а и сам Шекспир, разумели осећања и страсти, и како ликови манифестују осећања и страсти кроз драмску радњу. Ово нам такође може помоћи да разумемо мотиве и покретачку снагу која наводи ликове на делање. X4: Анализа појмовне метафоре у делима једног аутора открива когнитивне структуре које тај аутор најчешће користи како би својој читалачкој публици пренео одређене утиске и своје виђење онога што је апстрактно. X5: Анализа појмовне метафоре у одабраним Шекспировим делима показује до које мере се перцепција једног истог појма променила под утицајем времена, цивилизацијског и технолошког напретка. X6: Уочавање одређених појмовних метафора у основи језичких метафоричких изрази открива због чега одређено расположење и амбијент преовладавају у датим трагедијама, комедијама и трагикомедијама. X7: Читање Шекспирових дела из перспективе појмовне метафоре даје нам увид у сазнајне механизме ренесансног човека и самог аутора, што даље значи да се кроз анализу метафоричких језичких изрази можемо приближити Шекспиру као човеку.

У другом поглављу, насловљеном "Conceptual Metaphor Analysis Approach to Shakespeare's Tragedies", приказани су најзначајнији језички лингвистички изрази из Шекспирове четири велике трагедије - *Хамлет*, *Макбет*, *Отело* и *Краљ Лир*. Поредак анализираних драма не одговара хронолошком реду по којем су оне написане и постављене на сцени, јер се анализа врши на основу сличности тема присутних у метафоричким језичким изразима и појмовним метафорама које леже у њиховој основи. Тако посматрано, постоји јасна веза између *Хамлета* и *Макбета*, са једне стране, и *Отела* и *Краља Лира*, са друге. Анализи сваке од четири велике трагедије претходи увод у којем су изложене главне теме драме и критичка гледишта о њој, и у којем се указује на извесне пропусте у тумачењу драма, заснованих на стриктном бављењу структуром, темама и поступцима ликова. Анализа *Хамлета* показује да је протагониста највише преокупиран питањима смрти и живота после смрти, питањима душе, тела и смисла људског постојања, а у вези са њима стоји и питање религије и оновременог расцепа између католичанства и протестантизма. Неке од ових преокупација видљиве су у метафорама СМРТ ЈЕ ОДЛАЗАК, СМРТ ЈЕ ПУТОВАЊЕ, СМРТ ЈЕ ОДЛАЗАК НА КРАЉЕ ОДРЕДИШТЕ. Драма у драми, Хамлетови коментари о позоришту и глуми, као и глумљено лудило представљају концептуализацију позоришта која је тесно повезана са метафором ОГЛЕДАЛА, у оквиру које се проговара о политици, монархији, моралу, обичајима и породичним односима. Драма *Макбет* се бави концептуализацијом зла из ренесансне визуре: Макбет и леди Макбет се перципирају као отлотворења зла, а драма се бави тамом и скривеним дубинама људске душе, што се посматра у корелацији са поремећајима сна. Анализирају се метафорички језички изрази који се односе на сан и таму као и изворни домени ПУТАЊА и САДРЖАТЕЉ: догађаји покренути мрачном амбицијом протагонисте сагледавају се као пут ка проклетству душе, а концептуализација људи као садржатеља омогућава Шекспиру да постави важна питања, као што је на пример, од чега је створена особа способна да почини језиве злочине и крвава дела? *Отело* се посматра као трагедија интриге и прича о породичном насиљу, а

анализирани су метафорички језички изрази који приказују страсти и емоције, попут љубоморе, љутње, љубави и радости, којима су заједнички недостатак склада и мере. Анализирани су и метафорички изрази у чијој основи леже појмовне метафоре ЉУДИ СУ ЖИВОТИЊЕ које сугеришу систем логичног мишљења покорен страстима и базичним импулсима, односно палу људску природу. У поглављу о *Краљу Лиру* патња се разматра као филозофска категорија, а драма се посматра као прича о незаслуженој кривици. Да би се разумела веза између Лирове погрешке и потоње агоније, зарања се у ренесансни концепт друштвеног и природног поретка који је краљ пореметио својом срџбом и повређеним поносом. Одрекавши се улоге чувара поретка и оглушивши се о начела политичке мудрости, Лир покреће читав низ механизма– природних, историјских и религиозних– за које се испоставља да нису трансцендентни, већ условљени људским потезима. Анализа појмовних метафора у свакој трагедији завршава се закључком у којем су наведене најчешће коришћене појмовне метафоре на којима су изграђени метафорички језички изрази, а онда прокоментарисан њихов значај за тумачење драме и допринос укупном утиску о њој.

У трећем поглављу, "Conceptual Metaphor Analysis Approach to Shakespeare's Comedies", анализирани су најзначајнији језички лингвистички изрази из Шекспирових комедија *Веселе жене виндорске*, *Сан летње ноћи* и *Како вам драго*. Слично као у поглављу о трагедијама, и анализи сваке од комедија претходи увод у којем су изложени циљеви анализе појмовних метафора, али је указано и на неке пропусте у тумачењу драма који настају као резултат искључивог бављења структуром заплета и поступцима ликова. У *Веселим женама виндорским* љубомора је једна од главних тема, али је трагичан исход избегнут захваљујући довитљивости обичних жена које имају власт над домаћинством и породичним животом, што љубомору чини излечивом. Анализирани су метафорички језички изрази који се односе на љубомору и женску прагматичност, на љубав и брак, а предност се очито даје љубави Ане Пеџ и Фентона у односу на уговорени брак. Иако је *Сан летње ноћи* типична Шекспирова комедија, која се завршава троструким венчањем, у потпоглављу које јој је посвећено указује се на то да она није само мешавина вилинских смицалица, магије и сна, већ да се у њој концептуализује љубав у односу на патријархат, строге атинске законе и женско пријатељство. Услед судара искрене љубави и ригидности патријархалног закона, драма приказује одлазак у „зелени свет” као начин да се досегне жељена заједничка будућност. Љубав је у овој драми концептуализована и у односу на магију, снове и свет природе, а присутна је и јукстапозиција љубави из патријархалне визуре са непосредним доживљајем љубави младих Атињана. Слично *Сну летње ноћи*, и *Како вам драго* је типична Шекспирова комедија. Одликују је језик богат симилама, играма речи и метафорама, а љубав је доминантна тема, мада има и тема типичних за трагедије и историјске драме, какве су принцип примогенитуре, узурпација власти и разлика између доброг и лошег владара. Разматрана је концептуализација љубави, времена и друштвених околности које воде погоршању политичких прилика. Анализа појмовних метафора у свакој комедији завршава се закључком у којем су наведене најчешће коришћене појмовне метафоре на којима су изграђени метафорички језички изрази, а онда прокоментарисан њихов значај за разумевање драма које превазилази теме забуне, прерушавања, магије и пасторализма.

У четвртом поглављу, "Conceptual Metaphor Analysis Approach to Shakespeare's Tragicomedies", анализирани су најзначајнији језички лингвистички изрази из Шекспирових трагикомедија *Бура* и *Зимска бајка*. Тумачењима обе трагикомедије претходи увод у којем се указује на питања и теме који су интересовали Шекспира пред крај каријере и животног пута. За *Буру* се може рећи да врши инверзију когнитивног процеса јер уместо ослањања на очигледне и конкретне концепте како би се разумело апстрактно и трансцендентно, овде се читалац ослања на оно што верује о концептима магијског и имагинарног, како би разумео ликове и мотиве који их покрећу. Потпоглавље посвећено *Бури* бави се духовним и физичким изгледом ликова да би се дошло до одговора на нека филозофска питања, као на пример од чега су саздани живот и уметност; још једна значајна тема је веза телесних и духовних карактеристика ликова са односима моћи у драми. У *Зимској бајци* најважнија је концептуализација времена, не само због јединствене персонификације Времена као Хора, већ и зато што су Леонтова љубомора, судбина његове жене, деце, пријатеља и поданика условљени временом које је доносилац промена, уништитељ, проценитељ и агенс радње. Концептуализација времена помаже разумевању неких других апстрактних идеја, а помоћу ње је могуће одговорити на нека питања и двосмислености која се иначе тумаче неуспелим заплетом и тривијалном фигуром Времена. И анализа појмовних метафора у две трагикомедије завршава се закључком у којем су наведене најчешће коришћене појмовне метафоре на којима су изграђени метафорички језички изрази, а онда је прокоментарисано њихово значење и изнети увиди у нека могућа Шекспирова гледишта.

У петом поглављу, "Conclusion", кандидаткиња Мирка Ћировић резимира резултате свога истраживања.

VI СПИСАК НАУЧНИХ РАДОВА

Konceptualna metafora u Šekspirovim tragedijama *Otelo*, *Hamlet*, *Kralj Lir* i *Makbet* – *život i smrt*, *Folia Linguistica et literaria*, br. 28, str. 127-144, Filološki fakultet Nikšić, Univerzitet Crne Gore, 2019.

Reading *Macbeth* through Conceptual Metaphor Analysis: *PATH* and *CONTAINER* Source Domains, *Philologia*, бр. 17, стр. 13-22, Beograd, 2019.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У докторској дисертацији "Conceptual Metaphor in Shakespeare's Tragedies, Comedies and Tragicomedies as a Means Towards Better Understanding of the Plays, Characters, the Author and the Renaissance Period" („Појмовна метафора у Шекспировим трагедијама, комедијама и трагикомедијама као средство за разумевање драма, драмских ликова, аутора и ренесансне епохе“) кандидаткиња Мирка Ћировић је дошла до вредних и иновативних закључака. Минуциозна анализа кандидаткиње потврђује постављене хипотезе ове дисертације и оправдава анализу Шекспирових драма из перспективе теорије појмовне метафоре. Девет Шекспирових драма – четири трагедије, три комедије и две трагикомедије – показале су се као добро одабран корпус, јер их одликује велико богатство метафоричких језичких изрази и појмовних метафора које леже у њиховој основи. Овде

ћемо укратко поменути неке од закључака. Када су трагедије у питању, кандидаткиња Мирка Ћировић долази до закључка да је вредност *Хамлета* у речима које приказују контемплативност, а не у моралној дилеми треба ли вршити освету или не, нити у Хамлетовом самооптуживању што не дела; *Хамлет* је драма је о размишљању, а не о неодлучности. *Отело* није само драма о патолошки љубоморном мужу који убије жену, а онда изврши самоубиство, него је то и комад о балансу и дисбалансу између страсти и разума, о односима моћи међу људима, о сексуалној анксиозности и снази Ероса, о индоктринацији и манипулацији, о питањима слободне воље, о изворима и узроцима зла, о предрасудама везаним за расу, род и другост. *Краљ Лир* је драма епских димензија, а њена узнемирујућа снага произилази из настојања да представи и разуме апсолут. То што апсолут није одговоран за човеков пад значи да Шекспир човеку ипак даје моћ, односно да не постоји незаслужена кривица, јер механизме мучења и патње покрећу људи као последицу својих дела. У *Макбету*, метафорички језички изрази и појмовне метафоре које леже у њиховој основи, по мишљењу кандидаткиње Мирке Ћировић, откривају поглед на свет Шекспира и његових савременика, а Макбетова физичка и ментална агилност открива Шекспирову концептуализацију кретања као есенцијалног обележја живота. Када је реч о комедијама, кандидаткиња Мирка Ћировић закључује да је драма *Веселе жене виндзорске* фаворизује искрену љубав, неоптерећену материјалним интересима, јер само она обећава добар и успешан брак, док *Сан летње ноћи* разуме као драму о наклоности, еротској жељи и удварању, пре него о браку, а *Како вам драго*, такође драму о љубави, као потребу за постизањем баланса између шуме и двора, буколичког и градског, до кога се може доћи ако људи живе у сагласју са природом, једни са другима и самим собом. Трагикомедије као Шекспирова позна дела носе извесну дозу сете, па *Бура* сугерише да слобода значи повлачење и крај активног бављења уметношћу, а да се утеха налази у признавању Бога и молитви, док *Зимска бајка* сведочи о једној од Шекспирових великих тема–времену–коју, као и другде у свом опусу, третира и као беневоолентног доносиоца промене и као немилосрдног уништитеља.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација Мирке Ћировић ”Conceptual Metaphor in Shakespeare's Tragedies, Comedies and Tragicomedies as a Means Towards Better Understanding of the Plays, Characters, the Author and the Renaissance Period” („Појмовна метафора у Шекспировим трагедијама, комедијама и трагикомедијама као средство за разумевање драма, драмских ликова, аутора и ренесансне епохе“) представља вредан научни рад и значајан допринос српској англистици. Кандидаткиња зналачки примењује одабрани теоријско-методолошки оквир, успешно спроводи књижевну анализу, показује познавање богате и обимне теоријске литературе и способност за њену критичку процену. Изведени закључци су вредни и ефектни, а рад је писан јасним, прецизним и однегованим научним језиком.

IX ПРЕДЛОГ

На основу свега изложеног, комисија позитивно оцењује докторску дисертацију Мирке Ћировић ”Conceptual Metaphor in Shakespeare's Tragedies, Comedies and Tragicomedies as a Means Towards Better Understanding of the Plays, Characters, the Author

and the Renaissance Period” („Појмовна метафора у Шекспировим трагедијама, комедијама и трагикомедијама као средство за разумевање драма, драмских ликова, аутора и ренесансне епохе“) и препоручује Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да овај рад прихвати као докторску дисертацију, а кандидаткињу позове на усмену одбрану рада пред овом комисијом.

У Београду,
21. марта 2021. године

КОМИСИЈА

Др Милица Спремић Кончар, ванредни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Др Катарина Расулић, ванредни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Др Милена Каличанин, ванредни професор
Филозофски факултет Универзитета у Нишу